

Instrukce Posvátné kongregace pro svátosti a bohoslužbu

Inaestimabile donum

3. dubna 1980
schválena 17. dubna 1980

Úvod

Papež Jan Pavel II. ve svém listu, kterým se obrátil 24. února 1980 na biskupy a jejich prostřednictvím na kněze, znovu pojednal o neocenitelném daru nejsvětější Eucharistie. V návaznosti na něj Posvátná kongregace pro svátosti a bohoslužbu upozorňuje biskupy na několik norem, které se týkají bohoslužby tohoto tak velkého tajemství.

Tyto pokyny nejsou syntézou všeho toho, co Svatý stolec o nejsvětější Eucharistii již řekl v dokumentech, které byly zveřejněny po II. vatikánském koncilu a dále zůstávají v platnosti. Je třeba upozornit zvláště na *Missale Romanum*,¹ rituál *De sacra Communionem et de cultu Mysteriorum eucharistici extra Missam*,² instrukce: *Eucharisticum Mystrium*,³ *Memoriale Domini*,⁴ *Immensae caritatis*⁵ a *Liturgicae Instaurationes*.⁶

Tato Posvátná kongregace konstatuje s radostí četné pozitivní plody liturgické reformy. Patří mezi ně aktivnější a uvědomělejší účast věřících na liturgických tajemstvích, naukové a katechetické obohacení díky užívání mateřské řeči a většímu bohatství biblických čtení, rostoucí smysl pro společenství v liturgickém životě, zdařilé snahy o překlenutí propasti mezi životem a bohoslužbou, liturgickou a osobní zbožností, mezi liturgií a lidovou zbožností.

Tyto pozitivní a povzbuzující aspekty však nemohou zakrýt znepokojení, s nímž sledujeme nejrůznější a časté případy přestupků, o nichž přicházejí zprávy z různých oblastí katolického světa: záměna rolí, zvláště co se týká služby kněží a úlohy laiků (čte se bez rozlišení a společně eucharistická modlitba, homilii mají laikové, sv. přijímání podávají laikové, zatímco kněží se toho vzdávají), rostoucí ztráta citu pro posvátno (odmítání liturgických rouch, celebruje se bez skutečné nutnosti mimo kostely, chybí úcta a pozornost vůči Nejsvětější Svátosti), neuznávání církevního charakteru liturgie (používání soukromých textů, šíření neschválených eucharistických modliteb, zneužívání liturgických textů k sociálně-politickým účelům). V těchto případech se jedná o skutečné zfalšování katolické liturgie: » Dopouští se klamu, kdo jménem církve vzdává Bohu úctu odporující způsobu církví z Boží autority ustanovenému a v církvi obvyklému. «⁷

Toto všechno nemůže nést dobré plody. Následky jsou – a nemůže to ani být jinak – narušení jednoty víry a bohoslužby v církvi, nejistota v nauce, pohoršení a zmatení Božího lidu a téměř nevyhnutelné násilné reakce.

Věřící mají právo na pravou liturgii, která je takovou pouze tehdy, když je vykonávána tak, jak to chce církev. Církev už předvíдалa i možnosti eventuálního přizpůsobení, nutného vzhledem k pastoračním potřebám různých míst nebo rozličných skupin osob. Nedovolené experimenty, změny a neoprávněné úpravy jen matou věřící. Užíváním neschválených textů se ztrácí nutné spojení mezi *lex orandi* a *lex credendi*, Tady je třeba připomenout výstrahu

¹ *Editio typica altera*, Řím 1975.

² *Editio typica*, Řím 1973.

³ Posv. kongr. obřadů, 25. května 1967: AAS 59 (1967), str. 539-573.

⁴ Posv. kongr. pro bohoslužbu, 29. května 1969: AAS 61 (1969), str. 541-545.

⁵ Posv. kongr. pro svátosti, 29. ledna 1973: AAS 65 (1973), str. 264-271.

⁶ Posv. kongregace pro bohoslužbu, 5. září 1970: AAS 62 (1970), str. 692-704.

⁷ Sv. Tomáš, *Summa Theologica*, II-II, q. 93, a. 1.

II. vatikánského koncilu: » Proto nikdo jiný, ani kněz, nesmí v liturgii o své vůli nic přidávat ani ubírat ani měnit. «⁸ Pavel VI. dále zdůraznil: » Kdo zneužívá reformu k svévolným experimentům, plýtvá energií a uráží smysl pro církev. «⁹

A) Mše svatá

1. » Dvě části, ze kterých se mše skládá, totiž bohoslužba slova a bohoslužba eucharistická, souvisí spolu tak těsně, že tvoří jeden služebný úkon. «¹⁰ Ke stolu chleba Páně máme přistoupit teprve po prodlení u stolu slova.¹¹ Proto má Písmo svaté při slavení mše nejvyšší význam. Nelze proto opomíjet to, co církev stanovila, aby se četlo » více z Písma svatého, a to v rozmanitějším a přiléhavějším výběru «.¹² Je dále třeba zachovávat normy uvedené v Lekcionáři, jak pokud jde o počet čtení, tak i pokyny týkající se zvláštních okolností. Bylo by vážným přestupkem nahradit slovo Boží slovem lidským, ať už by šlo o kohokoli.¹³

2. Čtení evangelia je vyhrazeno vysvěcenému služebníku oltáře, tj. jáhnovi nebo knězi. Ostatní čtení mají být, pokud možno, svěřena ustanovenému lektorovi nebo jiným laikům, kteří jsou k tomu připraveni duchovně i prakticky. Po prvním čtení následuje responsoriální žalm, který je integrální součástí bohoslužby slova.¹⁴

3. Homilie má za účel objasnit věřícím Boží slovo, zvěstované ve čtení, a aktualizovat jeho poselství. Přísluší knězi nebo jáhnovi.¹⁵

4. Přednes eucharistické modlitby, která svou povahou je vrcholem celé slavnosti, je vyhrazen knězi, a to pro jeho svěcení. Jde tedy o přestupek, když se nechává pronášet některá část eucharistické modlitby jáhnovi, nižšímu služebníku oltáře nebo věřícím.¹⁶ Obec věřících nezůstává přesto pasivní nebo nečinná. Spojuje se s knězem ve víře a v tichosti a projevuje svou účast různými úkony, které jsou součástí eucharistické modlitby. Patří mezi ně odpovědi při dialogu na začátku preface, *Sanctus*, aklamace po proměňování a závěrečné *Amen* po *Per ipsum*, které je vyhrazeno knězi. Právě toto *Amen* by mělo být zdůrazněno zpěvem, neboť je to nejdůležitější *Amen* celé mše.

5. Ať se užívají jen ty eucharistické modlitby, které jsou v Římském misálu nebo pravoplatně připouštěny Svatým stolcem, v rámci podmínek a hranic, které on stanovil. Měnit eucharistické modlitby, které církev schválila, nebo užívat jiných formulářů soukromého původu je velmi těžký přestupek.

6. Je nutno připomenout, že eucharistická modlitba nesmí být překryta jinými modlitbami nebo zpěvy.¹⁷ Při přednesu eucharistické modlitby ať kněz vyslovuje text zřetelně, aby tak věřícím usnadnil její porozumění a přispěl k vytvoření skutečného společenství, plně zaujatého oslavou památky Večeře Páně.

7. *Koncelebrace*. Koncelebrace, která byla opět zavedena v liturgii Západu, vyjadřuje vynikajícím způsobem viditelnou jednotu kněžství. Proto mají koncelebranti dbát na znamení, která tuto jednotu naznačují: např. být přítomni od samého začátku koncelebrace, mít

⁸ II. vat. koncil, Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, č. 22, § 3.

⁹ Proslov z 22. srpna 1973: L'Osservatore Romano, 23. srpna 1973.

¹⁰ II. vat. koncil, Konstituce o posv. liturgii *Sacrosanctum Concilium*, č. 56.

¹¹ Srv. tamtéž, č. 56; srv. též II. Vat. koncil, Dogm. konstituce o Božím zjevení *Dei Verbum*, č. 21.

¹² II. vat. koncil, Konstituce o posv. liturgii *Sacrosanctum Concilium*, č. 35, § 1.

¹³ Srv. Posv. kongregace pro bohoslužbu, Instr. *Liturgicae instaurationes*, č. 2, a.

¹⁴ Srv. *Institutio Generalis Missalis Romani*, č. 36.

¹⁵ Srv. Posv. kongr. pro bohoslužbu, Instr. *Liturgicae instaurationes*, č. 2, a.

¹⁶ Srv. Posv. kongr. pro bohoslužbu, Oběžník *Eucharistiae participationem*, 27. dubna 1973: AAS 65 (1973), str. 340-347, č. 8; Instr. *Liturgicae instaurationes*, č. 4.

¹⁷ Srv. *Institutio Generalis Missalis Romani*, č. 12.

předepsaná paramenta, zaujmout místo, které jim náleží jako koncelebrantům, a svědomitě dodržovat ostatní směrnice pro důstojný průběh obřadu.¹⁸

8. *Materie pro Eucharistii*. Věrna příkazu Kristovu, užívala církev ke slavení Pánovy hostiny vždy chléb a víno s vodou. Chléb pro slavení Eucharistie musí být podle tradice celé církve z pšeničné mouky a podle tradice vlastní latinské církvi nekvašený. Poněvadž má charakter » znamení «, má se materie pro eucharistii jevit » jako skutečný pokrm « To se vztahuje na jeho celkový vzhled, zatímco jeho tvar zůstává v obvyklé formě. K pšeničné mouce a vodě se nesmějí přidávat žádné příměsky. Příprava chleba vyžaduje obezřelou péči, aby jeho výroba nebyla na úkor povinné úcty k eucharistickému chlebu, aby dovolila jeho dobré lámání, při němž nevzniká mnoho úlomků, a při jeho požívání se neurážel cit věřících. Víno ke mši svaté musí být » plodem révy« (Lk 22, 18) a přirozeně čisté, to znamená nesmíchané s cizími příměsky.¹⁹

9. *Svaté přijímání*. Svaté přijímání je dar Páně, který je podáván věřícím těmi, kteří jsou k tomu pověřeni. Není dovoleno, aby si věřící sami brali konsekrovaný chléb a svatý kalich. Tím méně si je smějí podávat jeden druhému.

10. Věřící, řeholník nebo laik, pověřený jako mimořádný pomocník k rozdávání sv. přijímání, smí podávat Tělo Páně jen tehdy, chybí-li kněz, jáhen nebo akolyta, nemůže-li je podávat pro nemoc nebo pokročilé stáří sám kněz, nebo jestliže je věřících, přistupujících ke Stolu Páně, tolik, že by se mše svatá příliš prodloužila.²⁰ Přestupkem je tedy jednání oněch kněží, kteří, ačkoliv se účastní celebrace, nepodávají svaté přijímání a tuto úlohu přenechávají laikům.

11. Církev vždy vyžadovala od věřících při sv. přijímání pozornost a úctu k Eucharistii.

Co se týká přistupování k sv. přijímání, smí se přijímat vkleče nebo vestoje, podle norem, které stanoví biskupská konference. » Jestliže věřící přijímají kleče, nežádá se od nich žádné jiné znamení úcty před Nejsvětější Svátostí, protože klečení samo již vyjadřuje úctu. Jestliže přijímají vestoje a přicházejí k oltáři v zástupu, mají před přijímáním učinit projev úcty, který odpovídá místu a okolnostem, ale tak, aby se nenarušil plynulý postup. «²¹

» Amen «, které říkají věřící před přijetím, je projevem osobní víry v přítomnost Krista.

12. Pokud jde o přijímání pod oběma způsoby, je třeba dodržovat to, co stanovila církev, a to jak z úcty k samotné Svátosti, tak z ohledu na prospěch těch, kteří přijímají Eucharistii, podle různých okolností, časů a míst.²²

Ani biskupské konference a ordináři nemají překračovat současně platné normy: Podávání sv. přijímání pod obojí způsobou se nemá být dít bez rozlišování. Taková slavení ať jsou přesně vymezena. Pokud toto dovolení obdrží nějaké skupiny, ať jsou přesně určeny, dobře uspořádány a homogenní.²³

13. Také po sv. přijímání zůstává Pán pod proměněnými způsoby přítomen. Po sv. přijímání mají být proto zbylé hostie zkonsumovány, nebo je příslušný služebník odnese na místo, kde se Nejsvětější Svátost přechovává.

14. Konsekrované víno naproti tomu musí být ihned po sv. přijímání zkonsumováno a nesmí se přechovávat. Je tedy nutné dbát na to, aby se konsekrovalo jen tolik vína, kolik je ho zapotřebí ke sv. přijímání.

¹⁸ Srv. tamtéž, č. 156, 161-163.

¹⁹ Srv. tamtéž, č. 281-284; Posv. kongr. pro bohoslužbu, Instr. *Liturgicae instaurationes*, č. 5; *Notitiae* 6 (1970), str. 37.

²⁰ Srv. Posv. kongr. pro svátosti, Instr. *Immensae caritatis*, č. 1.

²¹ Posv. kongr. obřadů, Instr. *Eucharisticum mysterium*, č. 34; srv. *Institutio Generalis Missalis Romani*, č. 244, c; 246, b; 247, b.

²² Srv. *Institutio Generalis Missalis Romani*, č. 241-242.

²³ Srv. tamtéž, č. 242 ke konci.

15. Je třeba dodržovat předpisy pro čištění kalicha a jiných posvátných nádob, které obsahovaly eucharistické způsoby.²⁴

16. Zvláštní pozornosti a péče zasluhují posvátné nádoby, jako kalich, paténa ke mši svaté a ciboria pro sv. přijímání. Forma nádob musí odpovídat jejich liturgickému účelu. Materiál má být ušlechtilý, trvanlivý a v každém případě vhodný pro liturgické upotřebení. V této oblasti je rozhodnutí na biskupské konferenci jednotlivých regionů.

Nevhodné jsou k tomu účelu jednoduché košíčky nebo jiné nádoby, které jsou určeny pro denní potřebu mimo liturgii, jsou nekvalitní nebo postrádají umělecký ráz.

Před použitím musí být kalich a paténa posvěceny biskupem nebo knězem.²⁵

17. Věřícím se má doporučovat, aby neopomíjeli po sv. přijímání vykonat opravdové a náležité díkyčinění, a to jak během mše svaté chvílí ticha či hymnem, žalmem nebo jiným chvalo zpěvem,²⁶ tak i po mši svaté, setrváním podle možnosti po určitou dobu v tiché modlitbě.

18. Úkoly, které může převzít žena v liturgickém shromáždění, jsou, jak je známo, rozmanité: mezi jiným je to čtení Božího slova a úmyslů v přímluvách věřících. Ženám nejsou dovoleny funkce akolyty (ministranta).²⁷

19. Zvláštní pozornost a péči je třeba věnovat mším svatým, které jsou přenášeny rozhlasem nebo televizí. Pro jejich tak rozsáhlé rozšíření má mít průběh příkladnou úroveň.²⁸

Při slavení mše svaté, která se koná v soukromých domech, mají být dodržovány normy instrukce » *Actio pastoralis* « z 15. května 1969.²⁹

B) Eucharistická účta mimo mši svatou

20. Vřele se doporučuje veřejné i soukromé uctívání Nejsvětější Svátosti i mimo mši svatou. Přítomnost Krista, kterému se věřící ve Svátosti oltární klanějí, má původ v mešní oběti a zve k svátostnému a duchovnímu sv. přijímání.

21. Při eucharistických pobožnostech je třeba brát ohled na liturgickou dobu, aby tyto pobožnosti byly v souladu s liturgií, aby jí byly jistou měrou inspirovány a aby k ní křesťanský lid vedly.³⁰

22. Pokud jde o kratší nebo delší výstav Nejsvětější Svátosti, eucharistické průvody, eucharistické kongresy a jakékoliv jiné eucharistické pobožnosti, je třeba se řídit pastoračními směrnicemi, které k tomu dává Římský rituál.³¹

23. Ať se nezapomíná, že » před pozhnáním Nejsvětější Svátostí má být věnována patřičná doba čtení Božího slova, zpěvům a modlitbám, ale také tiché modlitbě «.³² Na konci pobožností se zpívá hymnus a modlí se nebo zpívá jedna z modliteb, kterou je možno volit z mnoha uvedených v Římském rituálu.³³

24. *Svatostánek*, v němž se Eucharistie přechovává, může být umístěn na jednom z oltářů, nebo mimo oltář na dobře viditelném, opravdu důstojném a příslušně ozdobeném místě

²⁴ Srv. tamtéž, č. 238.

²⁵ Srv. *Institutio Generalis Missalis Romani*, č. 288, 289, 292, 295; Posv. kongr. pro bohoslužbu, Instr. *Liturgicae instaurationes*, č. 8; *Pontificale Romanum, Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, str. 125, č. 3.

²⁶ Srv. *Institutio Generalis Missalis Romani*, č. 56, j.

²⁷ Srv. Posv. kongr. pro bohoslužbu, Instr. *Liturgicae instaurationes*, č. 7.

²⁸ Srv. II. vat. koncil, Konstituce o posv. liturgii *Sacrosanctum Concilium*, č. 20; Papežská komise pro sdělovací prostředky, Instr. *Communio et progressio*, 23. března 1971; AAS 63 (1971), str. 593-656, č. 151.

²⁹ AAS 61 (1969), str. 806-811.

³⁰ Srv. *Rituale Romanum, De Sacra Communione et de cultu Mysterii Eucharistici extra Missam*, č. 79-80.

³¹ Srv. tamtéž, č. 82-112.

³² Tamtéž, č. 89.

³³ Srv. tamtéž, č. 97.

kostela, nebo také v některé kostelní kapli, vhodné pro soukromou modlitbu a pro klanění věřících.³⁴

25. Svatostánek musí být pevný, zajištěný a neprůhledný.³⁵ Přítomnost Eucharistie má být označena záclonou nebo jiným vhodným způsobem podle pokynů příslušné církevní autority; současně musí před ním stále hořet světlo, jako znamení úcty, kterou prokazujeme Pánu.³⁶

26. Před Nejsvětější Svátostí, která je přechovávána nebo veřejně vystavena, se zachovává praxe pokleknutí na znamení klanění.³⁷ Tento úkon má přirozeně vyplývat z vnitřního života. Aby se srdce v hluboké úctě před Pánem sklonilo, nesmí být pokleknutí vykonáno ani spěšně ani bezmyšlenkovitě.

27. Jestliže už bylo zavedeno něco, co je v rozporu s těmito nařízeními, musí to být opraveno.

Závěr

Velká část těžkostí, s kterými se setkáváme při provádění liturgické reformy, především ve mši svaté, pochází ze skutečnosti, že někteří kněží a věřící nejsou dostatečně poučeni o teologických a duchovních důvodech, z nichž byly provedeny tyto změny podle zásad stanovených koncilem.

Kněží musí v sobě stále prohlubovat autentické pojetí církve,³⁸ jehož živým výrazem je každá liturgická slavnost, a zvláště mše svatá. Bez odpovídajících znalostí Písma svatého nemohou kněží věřícím předložit význam liturgie jako zpřítomnění dějin spásy prostřednictvím znamení. Také znalost dějin liturgie přispěje k většímu pochopení zavedených změn; nejví se pak jako novoty, nýbrž jako opětné přijetí a přizpůsobení původní a opravdové tradice.

Liturgie dále žádá velkou vyváženost: neboť jak praví konstituce *Sacrosanctum Concilium*, » liturgie přispívá vrcholnou měrou k tomu, aby věřící svým životem vyjadřovali a zjevovali ostatním Kristovo tajemství a skutečnou povahu pravé církve. Je totiž zároveň lidská i božská, viditelná a přitom vybavená neviditelnými hodnotami, je horlivě činná i oddaná kontemplaci, je přítomna ve světě, a přece jím jen prochází. Tyto vlastnosti církve jsou ve vzájemném vztahu: to, co je v ní lidské, má být zaměřeno k božskému a jemu podřízeno, viditelné k neviditelnému, činnost ke kontemplaci a přítomné k budoucí vlasti, kterou hledáme. «³⁹ Bez vyvážené přítomnosti všech těchto prvků by byl pravý obraz křesťanské liturgie znetvořen.

Abychom tohoto ideálu snáze dosáhli, je nutné podporovat liturgickou výchovu v seminářích a na fakultách⁴⁰ a účast kněží na liturgických kursech, zasedáních, setkáních nebo liturgických týdnech, při nichž se studium a úvahy vhodně doplňují příkladně provedenými liturgickými slavnostmi. Tak se budou moci kněží věnovat stále účinněji liturgické výuce věřících, přípravě skupin lektorů, duchovní a praktické formaci ministrantů, výchově aktivních prvků liturgických shromáždění, postupnému obohacení výběru duchovních písní, prostě všem podnětům, které mohou přispět k stále hlubšímu pochopení liturgie.

Při provádění liturgické reformy mají národní a diecézní liturgické komise, stejně jako liturgické instituty a centra, velkou odpovědnost, především při překládání liturgických knih, při vzdělávání kněží a věřících v duchu koncilem žádané reformy.

³⁴ Srv. *Institutio Generalis Missalis Romani*, č. 276.

³⁵ Srv. *Rituale Romanum, De sacra Communione et de cultu Mysteriorum eucharistici extra Missam*, č. 10.

³⁶ Srv. Posv. kongr. obřadů, Instr. *Eucharisticum mysterium*, č. 57.

³⁷ Srv. *Rituale Romanum, De sacra Communione et de cultu Mysteriorum eucharistici extra Missam*, č. 84.

³⁸ Srv. II. vat. koncil, Dogm. konstituce o církvi *Lumen Gentium*.

³⁹ II. vat. koncil, Konstituce o posv. liturgii *Sacrosanctum Concilium*, č. 2.

⁴⁰ Srv. Posv. kongregace pro katolickou výchovu, Instr. o liturgické výchově v seminářích *In ecclesiasticam futurorum sacerdotum formationem*, 3. června 1979.

Činnost těchto organizací musí stát ve službě církevní autority, která musí mít možnost spolehnout se na takovou spolupráci, která se drží věrně norem a pokynů církve a nepřipouští libovolné iniciativy a zvláštnosti, které by mohly ohrozit ovoce liturgické obnovy.

Tento dokument se dostává do rukou služebníků Božích po deseti letech užívání Římského misálu, který promulgoval papež Pavel VI. v souladu s pokyny II. vatikánského koncilu.

Zdá se tedy vhodné připomenout tu jeho slova týkající se věrnosti předpisům o liturgických obřadech: » Je velmi znepokojující, když se rozdělení zavádí právě tam, kde *congregavit nos in unum Christi amor* [nás sjednotila láska Kristova], tj. v liturgii a eucharistické oběti, a odmítá se náležitá úcta k normám stanoveným v liturgické oblasti. Ve jménu tradice žádáme všechny naše syny a dcery, všechna katolická společenství, aby obnovenou liturgií slavily důstojně a s horlivostí. «⁴¹

Protože biskupové jsou » správcové, podněcovatelé a strážci celého liturgického života ve svěřené církvi, «⁴² budou umět nalézt nejvhodnější cesty pro pečlivé a důsledné uplatnění těchto norem ke slávě Boží a k prospěchu církve.

Řím 3. dubna, na Zelený čtvrtek ve Svatém týdnu roku 1980.

Tuto instrukci, připravenou Posvátnou kongregací pro svátosti a bohoslužbu, schválil 17. dubna 1980 Svatý otec Jan Pavel II., který ji potvrdil svou autoritou a nařídil její zveřejnění a zachovávání všemi, jimž je určena.

JAMES R. kard. KNOX
prefekt

VIRGILIO NOÈ
sekretář

Text originálu: AAS 72 (1980) 331–343.

Český překlad: Kněžství a Eucharistie – dary Boží lásky (edice Skála, sv. 10), Řím: Velehrad – Křesťanská akademie 1981, str. 56–64. Pro lepší srozumitelnost byl překlad na řadě míst upraven P. Karlem Skočovským.

⁴¹ Projev ke kardinálům z 24. května 1976: AAS 68 (1976), str. 374.

⁴² II. Vat. koncil, Dekret o pastýřském úřadě biskupů *Christus Dominus*, č. 15.